

Шепель Ю. О.,
доктор філологічних наук, професор,
академік АНВО України,
професор кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Анотація. Здійснено порівняльний аналіз зафіксованих фразеологізмів з аналогічними та ідентичними фразеологічними одиницями інших слов'янських мов, особливо російської, простежено частотність використання фразеологізмів у різних стилях української мови, визначено системні зв'язки на фразеологічному рівні.

Ключові слова: фразеологізм, системні зв'язки, фразеосемантична група, семантичний ряд, структурна модель, опорний компонент, історичний розвиток, етимологія, порівняльна характеристика, стиль.

Постановка проблеми. На сучасному етапі фразеологія – багатаспектна галузь мовознавства, яка має значні досягнення в таких напрямках, як 1) семантика фразеологічних одиниць (Л. Авксент'єв, М. Алефіренко, Н. Бабич, Я. Баран, Л. Булаховський, О. Селіванова); 2) фразеологічна символіка в лігвокультурологічному (О. Левченко) та когнітивному (О. Селіванова) аспектах; 3) історія, етимологія і становлення фразеологізмів (М. Демський, Л. Коломієць, Ф. Медведєв, Л. Скрипник, В. Ужченко); 4) діалектна фразеологія (Н. Бабич, Д. Гринчишин, М. Доленко, В. Лавер, М. Олійник, Г. Ступінська); 5) фразеологічна стилістика (Л. Авксент'єв, І. Білодід, А. Супрун, І. Чердиченко); 6) дослідження ФО як перекладознавчої категорії в системі внутрішньотекстових зв'язків (Р. Зорівчак, В. Калашник, А. Кунін, Н. Щербань); 7) компаративне вивчення української фразеології (О. Забуранна, О. Левченко, О. Суховій, З. Унук, Н. Щербакова).

Незважаючи на те, що фразеологічні одиниці широко застосовуються в усному і писемному мовленні (художній літературі, публіцистиці тощо), їхні структурно-семантичні особливості є недостатньо вивченими. Багато невирішених питань залишається і в теорії та практиці перекладу цих одиниць з української мови російською. У вітчизняній фразеології ще не існує комплексного дослідження і остаточного вирішення багатьох проблем, що й зумовило вибір теми та пояснює актуальність дослідження.

Актуальність теми статті пов'язана з питанням з'ясування особливостей перекладу фразеологізмів з української мови російською. Тема актуальна з огляду на низку проблем, що впливають із неї. Перекладач повинен добре знати не лише обидві мови, але й культуру, історію та традиції народів для того, щоб знайти влучні відповідники.

Об'єктом дослідження у статті обрано фразеологічні словосполучення в українській та російській мовах. Предмет дослідження – структурні моделі українських фразеологізмів та методи їх перекладу російською мовою.

Мета статті – порівняти зафіксовані українські фразеологізми з аналогічними та ідентичними фразеологічними одиницями російської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першим способом перекладу фразеологічних одиниць, який ми розглянемо, є переклад за допомогою фразеологічних еквівалентів.

Під фразеологічним еквівалентом розуміють такі фразеологізми мови друготвору, «які мають однаковий денотативний зміст, сигніфікативне значення, однакову стилістичну характеристику, схожі за лексичним наповненням і граматичною побудовою» [2, с. 28].

Як правило, поза залежністю від контексту фразеологічний еквівалент повинен мати те ж денотативне і конотативне значення, тобто між співвідносними фразеологічними одиницями не повинно бути розходжень відносно змісту, стилістичної віднесеності, метафоричності й емоційно-експресивного фарбування, вони повинні мати приблизно однаковий компонентний склад, характеризуватися однаковими лексико-граматичними показниками: сполучуваністю (наприклад, відносно вимоги живе/неживе), приналежністю до однієї граматичної категорії, уживаністю, зв'язком із контекстними словами-супутниками і ще одним – відсутністю національного колориту.

Мова йде, власне кажучи, про повну й абсолютну еквівалентність, що вказує на надзвичайно високі вимоги до фразеологічних еквівалентів. Наприклад, рос. *взять быка за рога*; укр. *взяти бика за роги*.

Денотативний зміст цього фразеологізму однаковий – «підкорити собі, рішуче примусити діяти потрібним для себе чином». Сигніфікативне значення у всіх трьох фразеологічних одиниць однакове – воно втілене в предметно-речових назвах, як-от *бик, роги*. Однаковими є також форма, лексичні одиниці та форми зв'язку між словами, тобто синтаксична побудова.

Еквівалентними виявляються структурні моделі:

(дієслово + іменник із прийменником)

рос. *играть с огнем* укр. *грати з вогнем*

(дієслово + іменник)

рос. *сжечь мосты* укр. *спалити мости*

Фразеологічні одиниці мають однаковий зміст – «діяти необачно, необережно»; «рішуче розірвати з минулим; розпрощатися назавжди з чим-небудь».

Фразеологічних еквівалентів небагато, десь відсотків п'ять, робота з ними зводиться до їх виявлення в мові, на яку перекладаємо; вирішальна роль у цій роботі здебільшого належить відмінному володінню мовою, на яку перекладаємо, й словником [2, с. 73].

Іншим різновидом перекладу фразеологічних одиниць є переклад за допомогою неповного (часткового) еквіваленту. Неповним (частковим) фразеологічним еквівалентом називають таку одиницю мови, на яку перекладаємо, що є еквівалентом повної й абсолютної співвідносної багатозначної одиниці в мові першотвору, але не в усіх її значеннях.

Тобто зміст фразеологічних одиниць є тотожним, проте форма лише частково схожа. Це така структурна модель, як

прийменник + прикметник + два іменника + іменник із прийменником:

укр. *для милого друга і вола з плуга*

рос. *для милого дружка и сережка из ушка;*

або **складнопідрядне речення:**

рос. *что написано пером,*

укр. *що написано пером, того не*

того не вирубишь топором витягнеш волом

У цих прикладах при однаковості змісту й тотожності синтаксичної побудови частковим є лексичне наповнення. Часткових еквівалентів порівняно небагато, тому що взагалі явище багатозначності менш характерне для фразеології. Набагато частішими є випадки відносної фразеологічної еквівалентності.

Відносний фразеологічний еквівалент або фразеологічний аналог – це такі міжмовні фразеологічні відповідники, які є однаковими за змістом, стилістичною характеристикою, але різняться лексичним наповненням і граматичною структурою [3, с. 74].

Відносний фразеологічний еквівалент поступається абсолютному лише в тому, що відрізняється від вихідної фразеологічної одиниці за яким-небудь із показників, таким як інші, часто синонімічні компоненти, невеликі зміни форми, зміна синтаксичної побудови, інші морфологічна віднесеність, сполучуваність та ін. В іншому він є повноцінною відповідністю перекладної фразеологічної одиниці.

Розглянемо цей різновид на прикладах. Різниця може бути, наприклад, у сполучуваності: укр. *коли рак свисне* – рос. *после дождичка в четверг*.

В українському та російському відповідниках немає однакових лексичних компонентів фразеологічної одиниці – її зміст відтворюється іншими словами.

Застосовуючи спосіб відносного фразеологічного еквіваленту, треба спочатку виявити значення фразеологічних одиниць у мові першотвору, а потім віднайти у мові друготвору тотожне за змістом, але відмінне за формою висловлення.

Наприклад: рос. *куда Макар телят не гонял – «дуже далеко, в небезпечне місце, куди йдеш не за власною волею»* – укр. *де козам роги правлять*; рос. *всякому овощу свое время* – укр. *порю сіно косять*; рос. *ни шьет, ни порет* – укр. *ні кує, ні меле*; рос. *из огня да в полымя* – укр. *з-під ринви та на дощ*.

У такий спосіб замінюється предметний фон, з якого створюється фразеологічна одиниця, на інший предметний фон у створеній фразеологічній одиниці.

В інших випадках еквівалент може відрізнитися від вихідної фразеологічної одиниці за компонентним складом; наприклад, той самий образ може бути виражений осядливніше або більш загально. Але образи двох аналогів (у мові, на яку та з якої перекладаємо) можуть не мати між собою нічого спільного, що не заважає еквівалентам справно виконувати свою функцію в перекладі [2, с. 120].

Можливість передавати фразеологічні одиниці аналогами з образністю, що зовсім не має точок дотику у мові першотвору та друготвору, визначається головним чином тим, що здебільшого це стерті або напівстерті метафори, не сприймані або сприймані підсвідомо носієм мови: адже в значенні «*залишитися з носом*» ніякого «носа» росіянин не бачить, як не вбачає болгарський читач «*пальця*» в аналозі «*остана із прьст в уста*» («*залишитися з пальцем у роті*»). Ступінь яскравості

образу знижується до нульової у фразеологічних зрощеннях, в єдностях він вищий, а у вільному сполученні рідко досягає інтенсивності, що є однією з головних передумов для вибору прийому перекладу між аналогом і калькою.

Часті розходження при перекладі фразеологічних одиниць виникають у випадках використання трансформацій, таких як антонімічний переклад, конкретизація й генералізація.

Існує ще переклад за допомогою індивідуальних еквівалентів. Не знаходячи в мові друготвору повної відповідності, перекладач іноді змушений вдаватись до словотворчості, оформляючи в дусі перекладної одиниці новий, авторський фразеологізм, що максимально нагадує «природний». Якщо читач це сприйме – значить, перекладачеві вдалося передати зміст і стиль перекладної одиниці в досить «фразеологічній» формі. Тому тут радше йдеться про контекстуальний переклад.

Під час утворення свого аналогу фразеологізму перекладач може скористатися вже усталеними в мові, на яку перекладає, фразеологічними засобами й моделями.

Близьким до цього є лексико-фразеологічний переклад, тобто перебудова форми при зміщенні смислу обох фразеологічних одиниць [3, с. 75].

Фразеологічний переклад припускає використання в тексті перекладу стійких одиниць різного ступеня близькості між одиницею мови першотвору й відповідною одиницею мови, на яку перекладаємо – від повного й абсолютного еквівалента до приблизної фразеологічної відповідності. Наведу приклади фразеологічного перекладу, які мають повну й абсолютну еквівалентність:

1) рос. *бросить жребий* → укр. *кинути жереб*.

Ці фразеологічні одиниці однакові за структурними моделями (дієслово + іменник) та мають тотожне значення «*вирішувати що-небудь за допомогою жеребкування*» [4, с. 73];

2) рос. *на край света* → укр. *на край світу*.

Фразеологізми мають значення «*кудись дуже далеко*». Вони однакові за структурними моделями (прийменник + іменник) [4, с. 95];

3) рос. *напали на след* → укр. *натрапили на слід*.

Фразеологічні одиниці однакові за моделями (дієслово + прийменник + іменник) та мають значення «*знаходити, виявляти ознаки чого-небудь*» [4, с. 301];

4) рос. *вдоль и поперек* → укр. *вздовж і впоперек*.

Фразеологічні одиниці однакові за структурними моделями (прислівник + сполучник + прислівник) та мають значення «*в усіх напрямках, всюди*» [4, с. 224];

5) рос. *в крайнем случае* → укр. *у крайньому разі*.

Фразеологічні одиниці однакові за структурними моделями (прийменник + прикметник + іменник) та мають значення «*якщо немає іншого виходу*» [4, с. 228];

6) рос. *душой и телом* → укр. *тілом і душею*.

Фразеологічні одиниці однакові за моделями (іменник + сполучник + іменник) та мають значення «*цілком, у всіх відношеннях, усім єством*» [4, с. 259];

7) рос. *в глубине души* → укр. *в глибині душі*

Фразеологічні одиниці однакові за структурними моделями (прийменник + іменник + іменник) та мають значення «*внутрішні переживання людини, її найтаємніші думки*» [4, с. 181];

8) рос. *во все времена* → укр. *в усі часи*.

Фразеологічні одиниці однакові за моделями (прийменник + іменник) та мають значення «*завжди*» [4, с. 229];

9) рос. *в первую минуту* → укр. *в першу хвилину*

Фразеологічні одиниці однакові за моделями (прийменник +

числівник + іменник) та мають значення «одразу ж після чого-небудь» [4, с. 233];

10) рос. *во сто крат* → укр. *в сто разів*. Фразеологічні одиниці однакові за моделями (прийменник + числівник + іменник) та мають значення «набагато більше» [4, с. 232];

11) рос. *едва стояла на ногах* → укр. *ледве стояла на ногах*. Фразеологічні одиниці однакові за моделями (прислівник + дієслово + іменник з прийменником) та мають значення «з трудом ходити, рухатися від сильної слабкості» [4, с. 80];

12) рос. *сбить с толку* → укр. *збити з пантелику*. Фразеологічні одиниці однакові за структурними моделями (дієслово + іменник з прийменником) та мають значення «викликати замішання в кого-небудь, дезорієнтувати, заплутувати» [4, с. 57];

13) рос. *глаза сверкали* → укр. *очі палали*. Фразеологічні одиниці однакові за моделями (іменник + дієслово) та мають значення «велике бажання мати, одержати що-небудь» [4, с. 117];

14) рос. *голова пылала* → укр. *глова палала*. Фразеологічні одиниці однакові за моделями (іменник + дієслово) та мають значення «стан сильного хвилювання, збудження» [4, с. 258];

15) рос. *пойдет далеко* → укр. *далеко сягне* (дієслово + прислівник); (прислівник + дієслово). Фразеологічні одиниці мають значення «добитися слави, успіхів; стати відомим; зробити кар'єру» [4, с. 39];

16) рос. *к великому изумлению* → укр. *на превеликий подив*. Фразеологічні одиниці однакові за структурними моделями (прийменник + прикметник + іменник) та мають значення «цілком несподівано для кого-небудь» [4, с. 96];

17) рос. *нечего было и думать* → укр. *годі було й думати* (просте речення). Фразеологічні одиниці мають значення «необхідність змиритися з чим-небудь недосяжним» [4, с. 131];

18) рос. *между двух огней* → укр. *між двох вогнів* (прислівник + числівник + іменник). Фразеологічні одиниці мають значення «безвихідне, скрутне становище» [4, с. 86];

19) рос. *пришелся по вкусу* → укр. *припав до вподоби*. Фразеологічні одиниці однакові за моделями (дієслово + іменник з прийменником) та мають значення «сподобатися» [4, с. 345];

20) рос. *настаивал на своем* → укр. *стояв на своєму* (дієслово + прийменник + прислівник). Фразеологічні одиниці мають значення «доводити свою правоту, вперто відстоювати свої думки» [5, с. 696];

21) рос. *в двух шагах* → укр. *за два кроки*. Фразеологічні одиниці однакові за моделями (прийменник + числівник + іменник) та мають значення «дуже близько, поряд» [4, с. 223];

22) рос. *спались глаза* → укр. *очі злипалися* (дієслово + іменник). Фразеологічні одиниці мають значення «коли дуже хочеться спати, хилить на сон» [4, с. 245];

23) рос. *любой ценой* → укр. *за всяку ціну* (прикметник + іменник). Фразеологічні одиниці мають значення «якими завгодно засобами, способами» [4, с. 291];

24) рос. *невыходило у меня из головы* → укр. *точило мені мозок* (просте речення). Фразеологічні одиниці мають значення «постійно з'являється, постає в пам'яті, пам'ятається» [5, с. 698];

25) рос. *в мгновение ока* → укр. *в одну мить* (прийменник + іменник + іменник); (прийменник + числівник + іменник). Фразеологічні одиниці мають значення «дуже швидко, миттєво, моментально» [4, с. 229];

26) рос. *промокнем до костей* → укр. *вимокнуемо до рубця* (дієслово + іменник із прийменником). Фразеологічні одини-

ці мають значення «вимокнуемо дуже сильно, зовсім, наскрізь» [4, с. 256];

27) рос. *до последнего вздоха* → укр. *до останньої краплини крові* (прийменник + прикметник + іменник); (прийменник + прикметник + іменник + іменник). Фразеологічні одиниці мають значення «до смерті, не щадячи життя» [4, с. 257];

28) рос. *пища для души* → укр. *хліб для душі* (іменник + прийменник + іменник). Фразеологічні одиниці мають значення «те, що є джерелом для чого-небудь, якої-небудь діяльності» [5, с. 670];

29) рос. *тронут до глубины души* → укр. *до краю зворушений*. Фразеологічні одиниці мають значення «дуже схвилюваний, вражений» [4, с. 256].

Фразеологічний переклад припускає використання в тексті перекладу стійких одиниць різного ступеня близькості між одиницею мови першотвору й відповідною одиницею мови, на яку перекладаємо – від повного й абсолютного еквівалента до приблизної фразеологічної відповідності.

Лексичний переклад застосовують, як правило, у тих випадках, коли поняття позначене в одній мові фразеологізмом, а в другій – словом. Так, деякі дієслова в російській мові виражаються словосполученнями, які українською можна передати зовсім безболісно їхнім лексичним еквівалентом: рос. *будут делать* – укр. *робитимуть*.

Такому перекладу піддаються також фразеологічні одиниці, у яких у мові першотвору або друготвору є синонімічні слова. Це здебільшого ідіоми, тобто сполучення, що позначають предмети або поняття: рос. *упасть в обморок* – укр. *знепритомніти*.

На відміну від «однослівного» і ближче до того, що називають вільним перекладом, значеннєвий зміст фразеологічних одиниць передають змінним словосполученням. Такі переклади цілком задовільно виконують свою роль у словнику, вказуючи точне семантичне значення одиниці. Однак у контексті будь-якої відповідності повинна отримати «фразеологічний вигляд», або стилістичне забарвлення й експресивність, які були би близькими до оригінального: рос. *в один голос* – укр. *усі враз вигукнули*.

Калькуванню, або дослівному перекладу, надають перевагу в тих випадках, коли іншими прийомами, зокрема фразеологічними, не можна передати фразеологізм у цілісності його семантико-стилістичного й експресивно-емоційного значення, а з тих чи інших причин бажано «довести до відома» читача образну основу. Отож, калькування – це процес творення нових слів, словосполучень, фразеологізмів, при якому засвоюється лише значення та принцип організації іншомовної одиниці, що передається засобами (морфемами, словами) цієї мови [3, с. 56].

Передумовою для калькування є достатня вмотивованість значення фразеологічної одиниці значеннями її компонентів. Тобто калькування можливе тільки тоді, коли дослівний переклад може довести до читача зміст усього фразеологізму (а не значення його частин). Без калькування не можна обійтись, коли образ фразеологізму надзвичайно важливий для правильного розуміння тексту і водночас є прозорим, а заміна його іншим образом не дає достатнього ефекту, пор.: укр. *батьки і діти* – рос. *отцы и дети*; укр. *тепленьке місце* – рос. *теплое местечко*; укр. *зустрічати в штики* – рос. *встречать в штики*. До калькування вдаються й у тих випадках, коли «семантичний еквівалент» відрізняється від вихідної фразеологічної одиниці за колоритом. Багато кальок можна віднести до перекладу фразеологічного. Оскільки російська та українська

мови пройшли майже однакові історичні, культурні, релігійні етапи розвитку, то в них спостерігаються фразеологічні одиниці з однаковим образним, предметним, національно-етнічним компонентом [3, с. 161]. До подібних фразеологізмів належать такі структурні моделі, як речення: укр. *в тихому болоті чорти водяться* – рос. *в тихом болоте черти водятся*; укр. *а віз і нині там* – рос. *а воз и ныне там*. Сюди ж відносять біблеїзми та вирази з творів античної літератури: укр. *нести хрест* – рос. *нести крест*; укр. *на сьомому небі* – рос. *на седьмом небе*.

Велика кількість словосполучень у політичній, науковій і культурній областях практично являють собою кальки: укр. *середовище життя* – рос. *питающая среда* (прикметник + іменник); укр. *глава уряду* – рос. *глава правительства* (іменник + іменник).

Калькуванню зазвичай піддаються терміни й словосполучення назв пам'яток історії й культури: укр. *Зимовий палац* – рос. *Зимний дворец* (прикметник + іменник); укр. *льодова бія* – рос. *ледовое побоище* (прикметник + іменник).

Описовий переклад фразеологічних одиниць зводиться до перекладу не самого фразеологізму, а його тлумачення, як це часто буває з одиницями, що не мають еквівалентів у мові, якою перекладаємо. Це можуть бути пояснення, порівняння, описи, тлумачення. Такий спосіб не відтворює емоційно-експресивного відображення фразеологічної реалії першотвору.

Отже, відтворення фразеологізмів першотвору в перекладі здійснюється різними способами, виходячи із тієї ролі, яку вони відіграють, та враховуючи характер текстів.

У контексті цей шлях перекладу великої ролі не відіграє, адже кожного разу перекладач намагається впелести зміст фразеологічної одиниці в загальну тканину так, щоб правильно були передані всі елементи тексту в цілому, тобто вдається до контекстуального перекладу. Однією з помилок перекладу фразеологічних одиниць вважається сприйняття фразеологізму у мові першотвору як вільного словосполучення із самостійним, прямим значенням слів-компонентів, що входять до його складу.

Загалом при перекладі фразеологізмів треба виходити з поради досвідчених перекладознавців: «Ідіоми треба перекладати в різні способи, залежно від тексту і від самої ідіоми в кожному конкретному випадку» [3, с. 197; 1].

Лексичний переклад, тобто заміна фразеологічної одиниці на слово або словосполучення, що пояснює значення фразеологізму, який перекладається, проілюструю такими прикладами:

1) рос. *в первую очередь* (прийменник + прикметник + іменник) → укр. *насамперед* (прислівник). Фразеологічна одиниця має значення «перед усім іншим, насамперед» [4, с. 233];

2) рос. *все как один* → укр. *одноставно* (прислівник). Фразеологічна одиниця має значення «абсолютно всі, одноставно» [4, с. 235];

3) рос. *в двух словах* → укр. *коротко* (прислівник). Фразеологічна одиниця має значення «коротко, стисло» [4, с. 224];

4) рос. *иначе говоря* → укр. *себто* (прислівник). Фразеологічна одиниця має значення «іншими словами, тобто, себто» [4, с. 69];

5) рос. *в один голос* → укр. *враз* (прислівник). Фразеологічна одиниця має значення «всі разом, одноставно, враз» [4, с. 230];

6) рос. *в свою очередь* → укр. *й собі*. Фразеологічна одиниця має значення «у відповідь, зі свого боку, й собі» [4, с. 235];

7) рос. *вошедшее в силу* → укр. *прийняте* (прикметник). Фразеологічна одиниця має значення «стає законним, чинним, загальноприйнятим» [4, с. 89];

8) рос. *вышел из себя* → укр. *розлютився* (дієслово). Фразеологічна одиниця має значення «прийти в стан крайнього роздратування, розлютованості» [4, с. 99];

9) рос. *потерял голову* (дієслово + іменник) → укр. *стерявся* (дієслово). Фразеологічна одиниця має значення «приходити в розгубленість; не знати, що робити, через хвилювання» [4, с. 474];

10) рос. *дать знать* (дієслово + дієслово) → укр. *сповістити* (дієслово). Фразеологічна одиниця має значення «сповіщати, попереджувати» [4, с. 249];

11) рос. *положите там начало* (дієслово + прислівник + іменник) → укр. *заснуйте* (дієслово). Фразеологічна одиниця має значення «бути джерелом чого-небудь» [4, с. 124];

12) рос. *спутница жизни* (іменник + іменник) → укр. *дружина* (іменник). Фразеологічна одиниця має значення «дружина» [4, с. 372];

13) рос. *прийти в себя* → укр. *опритомніти* (дієслово). Фразеологічна одиниця має значення «отямитися після непритомності, опритомніти» [4, с. 344];

14) рос. *бросать слова на ветер* → укр. *говорити безпідставно* (дієслово + іменник + прийменник + іменник); (дієслово + прислівник). Фразеологічна одиниця має значення «висловлюватися необдуманно, говорити безпідставно» [4, с. 221];

15) рос. *влачило жалкое существование* → укр. *ледве живитіло* (дієслово + прикметник + іменник); (прислівник + дієслово). Фразеологічна одиниця має значення «жити в тяжких умовах, зазнавати нестатків» [4, с. 228];

16) рос. *дождь лил как из ведра* → укр. *пішов зливний дощ* (іменник + дієслово + сполучник + іменник з прийменником); (дієслово + прикметник + іменник). Фразеологічна одиниця має значення «зливний дощ, злива» [4, с. 228];

17) рос. *пришел к выводу* → укр. *побачив* (дієслово + прийменник + іменник); (дієслово). Фразеологічна одиниця має значення «зробити висновок» [4, с. 344].

Прикладами описового перекладу є такі фразеологізми:

18) рос. *вышел из терпения* → укр. *не в силі терпіти* (дієслово + прийменник + іменник); (прийменник + іменник + дієслово). Фразеологічна одиниця має значення «не мати можливості зносити що-небудь, виходити зі стану врівноваженості» [4, с. 243];

19) рос. *мертвая тишина* → укр. *не було чути жодних підозрілих звуків* (прикметник + іменник); (*просто речення*). Фразеологічна одиниця має значення «повна відсутність звуків» [4, с. 293];

20) рос. *в поте лица* → укр. *старанно* (прийменник + іменник + іменник); (прислівник). Фразеологічна одиниця має значення «з великою старанністю, напруженням, докладаючи великих зусиль» [4, с. 234].

Приклади дослівного перекладу фразеологізмів:

21) рос. *вне закона* → укр. *поза законом* (прислівник + іменник). Фразеологічні одиниці мають значення «не підлягають охороні законом, позбавлені громадянських прав» [4, с. 128];

22) рос. *разверзлись хляби небесные* → укр. *небесні безодні розкрились* (дієслово + іменник + прикметник); (прикметник + іменник + дієслово). Фразеологічні одиниці мають значення «непогода зі зливою» [4, с. 148];

23) рос. *ваш покорный слуга* → укр. *ваш покірний слуга* (займенник + прикметник + іменник). Фразеологічні одиниці мають значення «про себе, тобто «я» у ввічливій формі до співрозмовника» [4, с. 223].

Нефразеологічний переклад, як показує сама назва, передає фразеологічну одиницю за допомогою лексичних, а не фразеологічних засобів мови друготвору.

Висновки. Оптимальним варіантом перекладу фразеологізмів можна вважати переклад повним еквівалентом, оскільки фразеологізми російської та української мов часто збігаються як лексично, так і структурно. Цей факт можна пояснити результатом тісної взаємодії двох мов, що належать до однієї сім'ї, пройшли подібні історичні, культурні, релігійні етапи розвитку.

Переклад може передавати фразеологічну одиницю за допомогою лексичних, а не фразеологічних засобів мови друготвору, коли жодним із фразеологічних еквівалентів або аналогів скористатися не можна. Такий переклад, з огляду на навіть компенсаційні можливості контексту, важко назвати повноцінним: завжди є деякі втрати (образність, експресивність, конотації, афористичність, відтінки значень), що й змушує перекладачів звертатися до нього тільки у випадку гострої потреби.

Перспективи подальшого дослідження й опису способів перекладу фразеологізмів з російської мови українською та навпаки вбачається у глибокому вивченні структурно-семантичних особливостей цієї одиниці з боку міжкультурної й міжмовної комунікації, прагматики й дискурсу.

Література:

1. Бакина М.А. Перифрастические и фразеологические сочетания в творчестве пролетарских поэтов. Эволюция поэтической речи XIX – XX вв. Перифраза. Сравнение / Бакина М.А., Некрасова Е.А. – М. : Наука, 1986. – С. 3–80 (191 с.).
2. Зарицький М.С. Переклад: створення та редагування / М.С. Зарицький – К. : Парламентське вид-во, 2004. – 120 с.

3. Шадрин Н.Л. Перевод фразеологических единиц и сопоставительная лингвистика / Н.Л. Шадрин. – Саратов, 1991. – 237 с.
4. Олійник І.С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / Олійник І.С., Сидоренко М.М. – К. : Рад. школа, 1991. – 400 с.
5. Словник фразеологізмів української мови. – К.: Наукова думка, 2003. – 1098 с.

Шепель Ю. А. Особенности перевода фразеологизмов с русского языка на украинский

Аннотація. Произведен сравнительный анализ зафиксированных фразеологизмов с аналогичными и идентичными фразеологическими единицами других славянских языков, особенно русского языка, частотность употребления фразеологизмов в разных стилях украинского языка, системные связи на фразеологическом уровне.

Ключевые слова: фразеологизм, системные связи, фразеосемантическая группа, семантический ряд, структурная модель, опорный компонент, историческое развитие, этимология, сравнительная характеристика, стиль.

Shepel Yu. Transfer Features of phraseology from Russian to Ukrainian

Summary. A comparative analysis of phraseology recorded with the same and identical phraseological units of other Slavic languages, especially Russian language, frequency of use of phraseology in different styles of the Ukrainian language, the system due to the phraseological level.

Key words: idiom, system communication, Frazeeosemanticheskyy group semantic series, structural model, support component, historical development, etymology, comparative characteristic style.